

doi:10.5559/di.25.1.04

STRATEGIJE ODRŽAVANJA PRIJATELJSTVA I ZADOVOLJSTVO ISTOSPOLNIM PRIJATELJSTVIMA – EFEKTI AKTERA I PARTNERA

Aleksandra HUIĆ
Filozofski fakultet, Zagreb

Ivana SMOLČIĆ
Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Slavonski Brod,
Slavonski Brod

UDK: 159.942.4-053.8:316.613.42
316.613.42-053.8:305
177.63.021.1:305

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 17. 11. 2015.

Cilj istraživanja bio je ispitati ulogu strategija održavanja odnosa pri zadovoljstvu istospolnim prijateljstvima, uključujući pitanje koliko zadovoljstvu prijateljstvom pridonosi ponašanje pojedinca, a koliko ponašanje prijatelja. Dodatno se željelo provjeriti hoće li dinamika pojedinih strategija održavanja odnosa na zadovoljstvo prijateljstvom biti ista kod muško-muških i kod žensko-ženskih prijateljskih dijada. U istraživanju je sudjelovalo 196 parova žensko-ženskih i muško-muških prijatelja od 19 do 30 godina. Ispitane su strategije održavanja prijateljstva i zadovoljstvo prijateljskim odnosom. Rezultati pokazuju kako je osobna upotreba strategija iskazivanja bliskosti te zajedničke aktivnosti i interakcija povezana s većim zadovoljstvom prijateljstvom, dok su negativna, antagonistička ponašanja povezana s manjim zadovoljstvom i u muškim i u ženskim prijateljstvima. Efekti ponašanja prijatelja nisu se pokazali značajnima u muško-muškim prijateljstvima, dok žene, čije prijateljice rabe više strategije iskazivanja bliskosti istodobno izvještavaju o većem zadovoljstvu prijateljstvom s tom prijateljicom. Nalazi su raspravljani u kontekstu rod-nih i kulturalnih razlika u strategijama održavanja bliskih odnosa.

Ključne riječi: strategije održavanja prijateljstva, zadovoljstvo prijateljskim odnosom, istospolna prijateljstva, model međuzavisnosti aktera i partnera, prelazak u odraslu dob

✉ Aleksandra Huić, Odsjek za psihologiju,
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Ivana Lučića 3,
10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: ahuic@ffzg.hr

UVOD

Prijateljstvo je jedan od važnijih odnosa u koji se uključujemo tijekom života. Štoviše, prijateljski su odnosi među najbrojnijim bliskim odnosima koje uspostavljamo tijekom života, a svoj vrhunac po brojnosti dosežu u kasno adolescentsko doba (Blieszner i Adams, 1992). Unatoč njegovoj važnosti i učestalosti, ova vrsta bliskog odnosa u istraživanjima dobiva znatno manje pažnje nego bračni i ljubavni ili obiteljski odnosi. Stoga je ovaj rad usmjeren na prijateljske odnose i strategije njihova održavanja. Naime, kako bi se mogle razumjeti karakteristike nekoga bliskog odnosa, važno je znati kako neki odnos opstaje i što pridonosi većem zadovoljstvu tim odnosom.

Strategije održavanja odnosa jesu svi postupci i ponašanja koji nastavljaju i razvijaju odnos te koji ga održavaju postojanim i stabilnim. Odnosno, to su sva ponašanja i aktivnosti u koje se uključujemo kako bismo dobili željene karakteristike odnosa (zadovoljstvo, predanost, intimnost) (Dainton, Stafford i Canary, 1994). Najveći dio istraživanja održavanja odnosa usmjerava se na neka specifična ponašanja / tehnike koje osobe mogu rabiti u intimnom odnosu, pri čemu je najčešća tipologija koju su razvili Canary i Staffordova (1992). Ovi autori razlikuju pet glavnih strategija održavanja odnosa: pozitivnost, otvorenost, uvjeravanje, društvena mreža i dijeljenje zadataka. Na temelju njihove tipologije Oswald, Clark i Kelly (2004) predložili su tipologiju strategija održavanja prijateljskih odnosa koja se sastoji od četiri dimenzije: pozitivnost, podrška, otvorenost i interakcija.

Pozitivnost je povezana s onim ponašanjima koja čine prijateljstvo ugodnim i nagrađujućim (npr. nasmijavati prijatelja, odgovarati na prijateljeve pozive). *Podrška* uključuje ponašanja koja uvjeravaju prijatelja da mu dajemo podršku (npr. emocionalnu) i da podržavamo to prijateljstvo (npr. davati prijatelju do znanja da želimo da prijateljstvo potraje). *Otvorenost* sadržava ponašanja u kojima dijelimo s prijateljem razmišljanja i osjećaje o nama samima i o našem prijateljstvu, a u cilju poboljšanja odnosa. No sadržava i antagonistička ponašanja koja se negativno odražavaju na kvalitetu i zadovoljstvo prijateljstvom, kao što su izbjegavanje, napadanje i loša komunikacija. Četvrta je strategija *interakcija*, koja uključuje ponašanja i aktivnosti koje prijatelji rade zajedno. Iako se čini da su strategije održavanja odnosa važnije za ljubavne i bračne odnose i da ih u njima ljudi više rabe nego u prijateljskim odnosima (Canary, Stafford, Hause i Wallace, 1993), nalazi govore da ih najbolji i izrazito bliski prijatelji rabe u većoj mjeri nego poznanici (McEwan i Guerrero, 2012; Oswald i sur., 2004) te da ih prijatelji koji se redovito viđaju rabe više nego oni koji su prijatelji na daljinu (Johnson, 2001). Oni go-

vore u prilog njihovoj važnosti za razvoj i održavanje kvalitetnih prijateljskih odnosa.

Osim tipologija strategija održavanja prijateljskog odnosa, istraživanja se usmjeravaju i na interpersonalna pravila, koja su važna da prijateljski odnos opstane i unapređuje se. Tako su Bubaš i Bratko (2007) eksploratornim pristupom, na hrvatskom uzorku mladih na prelasku u odraslu dob, pronašli pet dimenzija spomenutih pravila. *Dobronamjernost* se odnosi na vođenje računa o pravima i osjećajima prijatelja, kao i na poštovanje i razumijevanje prijatelja. *Društvenost* je karakterizirana vedrim ponašanjem i nastojanjima povezanim sa zabavljanjem prijatelja. *Prikladnost* je faktor koji opisuje ponašanja kojima se izbjegavaju teme i interakcije koje bi mogle naštetiti odnosu ili dovesti do nezadovoljstva prijatelja. Četvrta dimenzija nazvana je *samokontrola*, a odnosi se na ponašanja kojima se izbjegava antagonizam i sukobi u prijateljskom odnosu. Posljednju dimenziju dobivenu u ovom istraživanju autori su nazvali *usmjerenost na sebe*, a karakterizirana je stavljanjem osobnih ciljeva i planova u prvi plan i nedopuštanjem da nas prijatelj iskorištava.

Sadržajna usporedba stranih tipologija i interpersonalnih pravila dobivenih na našem uzorku pokazuje kako postoje određene sličnosti, ali i neke razlike, između njih. Tako dimenzije pozitivnosti i otvorenosti Oswalda i sur. (2004) relativno dobro odgovaraju dimenzijama dobronamjernost i društvenost Bubaša i Bratka (2007). Dimenzija samokontrola čini se kao suprotan pol antagonističkih ponašanja, koja su po mišljenju Oswalda i sur. (2004) dio dimenzije otvorenosti. Međutim, dimenzije prikladnosti i usmjerenosti na sebe kao interpersonalna pravila u prijateljstvima nemaju svoje sinonime u tipologiji strategija održavanja odnosa. Ova razlika može odražavati temeljne razlike u istraživanim konstruktima (strategija održavanja odnosa vs. interpersonalna pravila ponašanja u prijateljstvima), međutim može odražavati i kulturne razlike u ponašanjima koja prijatelji rabe kako bi održavali i unapređivali svoja prijateljstva. Naime, neka istraživanja upućuju na to da pojedinci u individualističkim društvima, kao što je npr. američko, rabe više strategija održavanja odnosa nego pojedinci u kolektivističkim društvima poput kineskoga, korejskoga i japanskoga (Yum i Canary, 2009). Ove kulturne razlike čine posebno značajnim istraživanja provedena u raznim kulturama te pozivaju na provjere teorijskih pretpostavki o strategijama održavanja odnosa i njihovu značenju za kvalitetu odnosa u kulturama različitim od američke.

Općenito, strategije održavanja odnosa znatno utječu na karakteristike odnosa. Dosadašnja istraživanja gotovo su ekskluzivno usmjerena na bračne i ljubavne odnose. Tako su u svojem istraživanju Canary i Stafford (1992) utvrdili da je pri-

mjena svih pet strategija održavanja odnosa prediktor kvalitete, predanosti, sviđanja i zadovoljstva u braku. Metaanaliza provedena na 35 individualnih studija potvrđuje kako je upotreba svih strategija održavanja intimnog odnosa povezana s većim zadovoljstvom, više ljubavi i sviđanja te višom razinom predanosti odnosu (Ogolsky i Bowers, 2013). S druge strane, uvođenje neodržavajućih, antagonističkih ponašanja ima negativan učinak na kvalitetu i zadovoljstvo odnosom (Canary i sur., 1993).

Nalazi rijetkih istraživanja provedenima na prijateljskim odnosima u skladu su s navedenim spoznajama. Upotreba više strategija održavanja prijateljstva povezana je s većim zadovoljstvom i više predanosti prijateljstvu (Oswald i sur., 2004; McEwan i Guerrero, 2012). Ujedno pomaže prijateljima u rješavanju problema (Oswald i Clark, 2006), povezana je s višim razinama socijalne, emocionalne i instrumentalne podrške (McEwan i Guerrero, 2012) te s višim stupnjem sreće u životu (Demir, Özdemir i Marum, 2011). Čini se kako slično vrijedi i za strategije održavanja prijateljstva na socijalnim mrežama, poput Facebooka. Oni koji rabe više strategija održavanja odnosa svoje prijateljstvo na Facebooku procjenjuju kvalitetnijim (McEwan, 2013; McEwan, Fletcher, Eden i Sumner, 2014).

Važno je naglasiti kako je prijateljstvo blizak odnos i kao takav je karakteriziran visokim stupnjem međusobne zavisnosti pojedinaca u tom odnosu. Prema teoriji međuzavisnosti (Kelley i Thibaut, 1978), pojedinci u odnosu neizostavno utječu jedni na druge. Zato i kvaliteta, zadovoljstvo i/ili predanost odnosu ne ovise samo o pojedincu i njegovu ponašanju nego i o ponašanju druge osobe u odnosu. Štoviše, istraživače koji se bave bliskim odnosima upravo zanima ta međusobna ovisnost koja karakterizira bliski odnos. Istraživanja koja su se bavila prijateljskim dijadama potvrđuju važnost dijadnoga pristupa bliskim odnosima. Oswald i sur. (2004) pitali su se ne samo koliko "moje" održavanje odnosa pridonosi "mojem" zadovoljstvu nego i koliko "moje" i "prijateljevo" ponašanje usmjereno na održavanje odnosa pridonose "našem" zadovoljstvu i predanosti te su pronašli značajne efekte i jednoga i drugoga ponašanja na zadovoljstvo i predanost koje su bile operacionalizirane na dijadnoj razini. Međutim, kada govorimo o dijadnom pristupu odnosu, može se postaviti još jedno pitanje – koliko mojem zadovoljstvu bliskim odnosom pridonosi moje ponašanje, a koliko ponašanje mogega partnera. Odnosno, s obzirom na to da je zadovoljstvo odnosom tzv. miješana individualno-dijadna varijabla (vidi Kenny, Kashy i Cook, 2006) i da je teško govoriti samo o "mojem" zadovoljstvu zbog zajedničke varijance, koja se pojavljuje zbog ranije spomenute međuzavisnosti, postavlja se pitanje koliko se toga zadovoljstva može objasniti efektima mogega ponašanja, a koliko njemu pridonosi prijateljevo ponašanje.

U odgovoru na ovo pitanje može pomoći model među-zavisnosti aktera i partnera (eng. *Actor-partner interdependence model*, skr. APIM) (Cook i Kenny, 2005; Kenny i Ledermann, 2010). Radi se o statističkom modelu koji razlučuje efekte aktera (odnosno mojega ponašanja) i efekte partnera (odnosno prijateljeva ponašanja) prilikom objašnjavanja neke karakteristike bliskog odnosa. Dodatno, model pruža informaciju o postotku u kojem efekt aktera i partnera zajedno objašnjavaju zajedničku varijancu neke karakteristike odnosa.

Istraživanja prijateljskih odnosa, koja su kao okvir imala ovaj model, pokazuju kako većoj kvaliteti prijateljstva pridonosi viši stupanj podrške i samootkrivanja i pojedinca i partnera. Drugim riječima, barem što se tiče istospolnih dijada adolescenata na kraju osnovne škole, utvrđeni su značajni efekti i aktera i partnera (Chow, Ruhl i Buhrmester, 2013). Istraživanje koje se izravnije bavilo strategijama održavanja prijateljstava, i to na mladim odraslima, već studentima, također je pokazalo važnost i efekta aktera i efekta partnera za zadovoljstvo prijateljskim odnosom. Ovo istraživanje fokusiralo se isključivo na on-line strategije održavanja prijateljstva putem Facebooka i pronašlo da više strategija usmjerenih na brigu za odnos i pojedinca i prijatelja dovodi do većega zadovoljstva odnosom, dok su strateška ponašanja usmjerena na otkrivanje informacija o sebi i drugima putem Facebooka bila povezana s manjim zadovoljstvom odnosom (McEwan, 2013).

Međutim, nisu pronađena istraživanja koja ispituju efekte strategija održavanja odnosa aktera i partnera u realnom, nevirtualnom svijetu, pa je cilj ovog istraživanja bio ispitati na koji način procjeni zadovoljstva prijateljskog odnosa pridonosi vlastita percepcija primjene strategija održavanja prijateljskog odnosa, a kako partnerova percepcija primjene strategija održavanja istog prijateljstva. Na temelju prijašnjih istraživanja očekuju se značajni efekti i aktera i partnera pri objašnjavanju zadovoljstva prijateljskim odnosom za sve strategije održavanja odnosa.

Dodatno istraživačko pitanje bilo je hoće li ovi efekti biti isti u različitim vrstama prijateljskih dijada, poglavito hoće li se na isti način pokazati među žensko-ženskim i muško-muškim dijadama. Naime, prijašnja istraživanja pokazala su da se u žensko-ženskim prijateljstvima češće rabe strategije podrška, otvorenost i interakcija nego u muško-muškim prijateljstvima (Oswald i sur., 2004). Općenito se čini da su ženska istospolna prijateljstva bliskija od muških istospolnih prijateljstava (Fehr, 1996). Žene pri tome svoju bliskost i naklonost izražavaju na ekspresivan način (npr. fizički grljenjem ili verbalno govoreći o svojim osjećajima), dok muškarci to čine na manje ekspresivne načine (npr. sudjelovanjem u zajedničkim aktivnostima) (Caldwell i Peplau, 1982). Neki nalazi pokazuju kako su

ženska prijateljstva bogatija i više ispunjavaju od muških (Elkins i Peterson, 1993). S druge strane, iz istraživanja bračnih odnosa znamo kako se muškarci češće antagonistički ponašaju (Caughlin i Huston, 2006). Muškarci i žene razlikuju se i po tome što očekuju od svojega prijatelja i prijateljskog odnosa. Prema rezultatima nedavne metaanalize (Hall, 2011), žene u većoj mjeri nego muškarci od svojih prijatelja očekuju pokazivanje bliskosti i više samootkrivanja, simetričnost u odnosu vezanu uz odanost i predanost odnosu te u povjerenje koje mogu imati u svojega prijatelja (iako je potonji efekt malen po snazi). Nađen je i značajan, iako skoro nulti ($d = 0,03$), efekt u korist žena kada je riječ o zajedničkim aktivnostima i interakciji. Zbog navedenih rodni razlika logično je pretpostaviti da će na dijadnoj razini dinamika partnerskih efekta na kvalitetu odnosa biti različita u različitim vrstama prijateljskih dijada, ovisno o tome sastoje li se od dvije žene ili dva muškarca, iako je teško postaviti direktivnije hipoteze zbog nedostatka prijašnjih istraživanja.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovao prigodni uzorak od 392 sudionika, odnosno 196 parova prijatelja, od čega 105 (54%) žensko-ženskih i 91 (46%) muško-muških dijada. Sudionici su regrutirani osobnim poznanstvima istraživačica i studenata psihologije. Dob sudionika varirala je od 19 do 30 godina, a prosječna dob bila je 23 ($SD = 2,57$) godine. Više od polovice sudionika ima srednju stručnu spremu (56%), dok četvrtinu sudionika čine prvostupnici (26,8%). Sudionika s višom ili visokom stručnom spremom bilo je 14,8%. Više od dvije trećine sudionika bili su studenti (70,4%), 19,9% je zaposlenih i 9,7% nezaposlenih. Što se tiče veličine mjesta u kojem su proveli najveći dio života, relativno su ravnomjerno raspoređeni u kategorije: na selu ili u manjem mjestu (do 10 000 stanovnika) odraslo je 23,2%, u manjem gradu (do 100 000 stanovnika) 33,4%, u velikom gradu (više od 500 000 stanovnika) 37,5%, dok ih je 5,6% najveći dio života provelo u većem gradu (do 500 000 stanovnika). Najveći postotak sudionika u trenutku provedbe istraživanja kao mjesto boravka naveo je Zagreb (67,9%).

Trajanje prijateljstva varira od pola godine pa do 30 godina, a prosjek je 8,68 godina ($SD = 6,19$). Polovica navodi da im je prijatelj s kojim su sudjelovali u istraživanju jedan od najboljih (53,1%), 29,1% smatra ga najboljim, 16,8% poprilično bliskim, a 0,5% i ne tako bliskim; 40,8% navodi kako se s prijateljem viđaju nekoliko puta na tjedan, 30,9% nekoliko puta u mjesecu, a 21,2% svakodnevno; 44,5% sudionika se s pri-

jateljem čuju telefonski ili putem interneta nekoliko puta na tjedan, 28,3% čuju se svakodnevno, a 13,3% nekoliko puta na mjesec. Velika većina (83,3%) prijatelja živi u istom mjestu. Najčešće okruženje u kojem su upoznali prijatelja jest fakultet (20,9%), u srednjoj školi upoznalo se 20,7%, preko drugih prijatelja 17,1%, a u osnovnoj školi 19,4%. Ostali su upoznali prijatelja u krugu obitelji, susjedstvu ili baveći se zajedničkim hobbijem. U trenutku sudjelovanja u istraživanju nešto manje od polovice sudionika nisu bili u ljubavnoj vezi (45%), 38% je bilo u ozbiljnoj, a 12% u neobveznoj vezi, dok je manji dio izjavio da živi s partnerom/icom (4%), odnosno da je u braku (1%). Nije bilo značajnih razlika u ljubavnom statusu muško-muških i žensko-ženskih prijateljskih dijada ($\chi^2 = 6.234, n.s.$). Od onih koji su u ljubavnoj vezi više od 90% zadovoljno je do potpuno zadovoljno svojim ljubavnim odnosom. Nije bilo statistički značajnih razlika između muško-muških i žensko-ženskih prijateljskih dijada u zadovoljstvu ljubavnim odnosom ($M_{m-m} = 7,87; SD_{m-m} = 1,289; M_{z-z} = 7,63; SD_{z-z} = 1,646; t = 1,153, df = 199; n.s.$).

Instrumenti

Strategije održavanja prijateljstva

Za potrebe istraživanja preuzeta je skala održavanja prijateljstva autora Oswalda i sur. (2004), kojom se ispituju razna ponašanja kojima je cilj održavanje prijateljskog odnosa. Od sudionika se traži da procijeni koliko se često sam ponaša na navedene načine (1 – *nikad*; 2 – *rijetko*; 3 – *ponekad*; 4 – *često*; 5 – *uvijek*) u određenom prijateljskom odnosu. Originalna verzija sastoji se od 37 tvrdnji te ima 4-dimenzionalnu strukturu ("pozitivizam"; "podrška"; "otvorenost"; "interakcija"). Faktorska struktura hrvatskoga prijevoda skale nije bila u skladu s očekivanim, pa je hrvatski prijevod skale revidiran tako da revidirana verzija ima 32 tvrdnje. Inicijalna eksploratorna faktorska analiza metodom glavnih komponenti pokazala je 9 ekstrahiranih faktora s karakterističnim korijenima iznad 1. Međutim, analiza *scree* plota pokazala je da se zapravo radi o 3 faktora. U idućem koraku provedena je analiza s ograničenim brojem faktora (3) s *oblimin*-rotacijom. Na temelju rezultata izbačene su čestice koje nisu korelirale ni s jednim faktorom te jedna koja je imala podjednake korelacije sa dva faktora, no u suprotnim smjerovima. Ostatak od 32 čestice činio je jasnu i interpretabilnu trofaktorsku strukturu (provedenu metodom glavnih komponenti s ograničenim brojem faktora) i kosokutnom *oblimin*-rotacijom, pri čemu tri faktora objašnjavaju ukupno 36,22% varijance. Prvi faktor, koji opisuje 13 čestica, nazvan je iskazivanje bliskosti (npr. *Dajete prijatelju/ici do znanja da želite da prijateljstvo potraje; Dajete prijatelju/ici emocionalnu podršku*).

Faktorske saturacije pojedinih čestica kreću se od 0,391 do 0,701. Drugi faktor odnosi se na antagonizam, odnosno negativna ponašanja, a sastoji se od 6 čestica (npr. *Ignorirate prijatelja/icu; Prijetite prekidom prijateljstva zbog nečega što se dogodilo*). Faktorske saturacije pojedinih čestica kreću se od 0,459 do 0,695. Treći faktor (13 tvrdnji) nazvan je zajedničke aktivnosti i interakcija (npr. *Prepričavate zajedničke uspomene iz prošlosti; Surađujete s prijateljem/icom na poslovima ili zadacima*). Faktorske saturacije pojedinih čestica kreću se od 0,304 do 0,715. Koeficijenti pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije za strategiju iskazivanja bliskosti iznosi $\alpha = 0,85$, za strategiju antagonizam $\alpha = 0,70$, a za strategiju zajedničke aktivnosti i interakcija $\alpha = 0,81$.

Zadovoljstvo prijateljstvom

Kao mjeru zadovoljstva prijateljstvom koristili smo prilagođenu verziju Skale zadovoljstva odnosom koja je nastala kao podskala modela ulaganja (Rusbult, Martz i Agnew, 1998). Skala se sastoji od 5 čestica (npr. *Ovaj odnos je blizak idealnom; Ovo prijateljstvo ispunjava moje potrebe za bliskosti, druženjem*). Zadatak sudionika pri ispunjavanju skale je izražavanje stupnja slaganja sa svakom navedenom tvrdnjom na skali od 9 stupnjeva (1 – uopće se ne slažem do 9 – u potpunosti se slažem). Rezultat sudionika određuje se kao aritmetička sredina skale. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi $\alpha = 0,89$. Eksploratorna faktorska analiza metodom glavnih komponenti potvrdila je jednofaktorsku strukturu (67,33% objašnjene varijance), pri čemu se faktorske saturacije kreću u rasponu od 0,763 do 0,864.

Postupak

Istraživačice i pomoćni istraživači među svojim su poznanicima pronašli osobe mlađe odrasle dobi (20-30 godina) i zamolili ih za sudjelovanje u istraživanju o prijateljskim odnosima te da u istraživanje pozovu i jednoga svojeg prijatelja/icu također mlađe odrasle dobi. Dodatni uvjeti bili su da osobe nisu međusobno u ljubavnoj vezi te da su održavali kontakt unatrag 3 mjeseca, ako se radilo o prijateljima koji ne žive u istom mjestu. Parovi prijatelja koji su pristali na istraživanje dogovorili su sastanak s istraživačem, koji im je podijelio upitnike i detaljno objasnio cilj istraživanja i njihov zadatak. Prijatelji su potom upitnike ispunjavali individualno i samostalno, uglavnom u svojim domovima ili na tihom i mirnom javnom mjestu (npr. knjižnica). Istraživač je osigurao da svaka osoba upitnik ispunjava samostalno, a ne u paru s prijateljem. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno i anonimno i trajalo je u prosjeku 25 minuta. Anonimnost im je bila zajamčena tako što su nakon ispunjavanja svoj upitnik zapečatili u kuvertu i predali je istraživaču.

REZULTATI

Preliminarne analize

Najprije su provjerene rodne razlike u upotrebi strategija održavanja odnosa, kao i u zadovoljstvu odnosom, te je napravljena korelacijska analiza osnovnih odnosa među varijablama (vidi Tablicu 1). U skladu s očekivanjima, žene izvještavaju o većoj primjeni strategija iskazivanja bliskosti i manje izraženim negativnim, antagonističkim ponašanjima, dok u strategijama zajedničkih aktivnosti i interakcije nema značajnih razlika.

Kao što se vidi iz Tablice 1, zadovoljstvo odnosom povezano je, i to u očekivanom smjeru sa sve tri strategije održavanja prijateljstva i kod muškaraca i kod žena. Iskazivanje bliskosti i zajedničke aktivnosti i interakcija povezane su s višim zadovoljstvom odnosom, i to u umjereno velikoj mjeri, dok je antagonističko ponašanje u niskoj mjeri povezano s manjim zadovoljstvom odnosom. Provjereno je i razlikuju li se obrasci korelacija između pojedinih dimenzija strategija održavanja prijateljstva, odnosno istih dimenzija i zadovoljstva odnosom između muškaraca i žena. Razlike su bile statistički neznčajne, osim za povezanost izražavanja antagonizma i zajedničkih aktivnosti. Kod muškaraca više negativnih antagonističkih ponašanja povezano je s manje zajedničkih aktivnosti i interakcije, dok su kod žena ove dimenzije u nultoj korelaciji (Fisher $Z = 2,2, p < 0,05$). Nije bilo statistički značajnih rodni razlika u jačini povezanosti pojedinih strategija održavanja prijateljstva sa zadovoljstvom prijateljskim odnosom.

➔ TABLICA 1
Korelacije, deskriptivni podaci i rodne razlike za dimenzije strategija održavanja prijateljstva i zadovoljstvo odnosom (N = 392)

		1	2	3	4
1	Iskazivanje bliskosti	(.)	-0,19**	0,57**	0,52**
2	Antagonizam	-0,34**	(.)	0,02	-0,20**
3	Zajedničke aktivnosti i interakcija	0,55**	-0,24**	(.)	0,59**
4	Zadovoljstvo odnosom	0,37**	-0,31**	0,50**	(.)
Muškarci	<i>M</i>	3,75	1,79	3,52	7,11
	<i>SD</i>	0,53	0,52	0,49	1,34
Žene	<i>M</i>	4,23	1,62	3,72	7,71
	<i>SD</i>	0,45	0,46	0,53	1,35
	t-test	4,635**	4,158**	0,328	4,449**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Iznad dijagonale prikazane su korelacije za žene, a ispod za muškarce.

Dijadne analize

Prije provođenja dijadnih analiza i testiranja APIM-modela najprije su izračunane intraklasne korelacije kako bi se provjerilo jesu li samoiskazi zadovoljstva među pojedincima u prijateljskom odnosu povezani, odnosno jesu li zadovoljstvo poje-

dinca i prijatelja njihovim prijateljskim odnosom međusobno zavisni. Koeficijent intraklasne korelacije (ICC) u žensko-ženskim prijateljstvima iznosio je 0,47 ($p < 0,01$), a u muško-muškim prijateljstvima 0,34 ($p < 0,01$). Značajne intraklasne korelacije u obje vrste prijateljskih dijada znače da postoji međuzavisnost u ovim parovima te da ima smisla dalje istraživati koliko pojedinčevu zadovoljstvu prijateljskim odnosom pridonose njegove vlastite strategije održavanja prijateljstva, a koliko strategije održavanja odnosa njegova prijatelja.

Dodatni preduvjet primjene APIM-modela jest postojanje tzv. miješanih varijabli koje variraju i unutar i između dijada (Kenny i sur., 2006). Ovaj kriterij zadovoljavaju sve varijable od interesa u istraživanju – prijatelji koji su dio istoga para međusobno se mogu razlikovati u upotrebi strategija održavanja odnosa, kao i u svojem zadovoljstvu odnosu, a pojedini parovi prijatelja međusobno se također mogu razlikovati na ovim varijablama.

Za testiranje APIM-modela kojim se procjenjuju efekti strategija održavanja prijateljstva na zadovoljstvo istospolnim prijateljstvima upotrijebljeno je višerazinsko modeliranje REML-metodom (eng. *restricted estimation maximum likelihood*),¹ i to za svaku dimenziju strategija posebno. Ovaj statistički postupak omogućuje istodobno testiranje dviju razina – individualne i dijadne. Na individualnoj razini ispituje se doprinos ponašanja svakoga pojedinca u paru, a na dijadnoj doprinos konteksta u kojem se prijatelji nalaze, a koji je posljedica ranije spomenute međuzavisnosti prijatelja. S obzirom na to da se u slučaju istospolnih prijateljstava radi o tzv. nerazlučivim dijadama (eng. *undistinguishable dyads*) u kojima nije moguće po nekom smislenom obilježju razlikovati pojedine članove, primijenjen je statistički model za nerazlučive dijade (Kenny i sur., 2006). Prije analize sve su prediktorske varijable centrirane. Rezultati efekata aktera i partnera nalaze se u Tablici 2.

Svi efekti aktera, i u muško-muškim i u žensko-ženskim prijateljstvima, bili su značajni. I muškarci i žene koji sami iskazuju više bliskosti te su češće u interakciji i zajedničkim aktivnostima sa svojim prijateljima izvještavaju o višem zadovoljstvu prijateljstvom. S druge strane, oni koji se ponašaju više antagonistički izvještavaju o manjem zadovoljstvu prijateljstvom.

Očekivanja o značajnim partner efektima samo su se djelomično potvrdila, i to samo u žensko-ženskim prijateljstvima, dok u muško-muškim dijadama nismo pronašli ni jedan značajan partner efekt. Žene čije prijateljice rabe više strategije iskazivanja bliskosti istodobno izvještavaju o većem zadovoljstvu prijateljstvom s tom prijateljicom. Granično je značajan bio i efekt provođenja zajedničkog vremena i interakcije,

¹ REML-metoda odnosi se na uobičajen način procjene parametara prilikom višerazinskoga modeliranja koja omogućuje istodobno testiranje regresijskih jednadžbi raznih razina. U slučaju dijadnih analiza radi se o dvije razine – individualnoj i dijadnoj. S obzirom na to da se pokazalo kako ML (eng. *maximum likelihood*) procjene rezultiraju pristranim procjenama parametara, većina statističkih programa korigira procjene REML-postupcima (Kenny i sur., 2006).

u očekivanom smjeru prema kojem su zadovoljnije one žene čije prijateljice izvještavaju o većoj primjeni ove strategije. Za dimenziju antagonističkoga ponašanja nismo pronašli ni jedan značajan partner efekt.

● TABLICA 2
Procjene parametara iz APIM-modela kojim se na temelju dimenzija strategija održavanja prijateljstva predviđa zadovoljstvo u žensko-ženskim (N = 105) i muško-muškim prijateljstvima (N = 91)

Efekti aktera i partnera vezani uz strategiju iskazivanja bliskosti zajednički objašnjavaju oko 33% zajedničke varijance zadovoljstva u žensko-ženskim prijateljstvima (pseudo $R^2 = 0,326$, $\chi^2 = 62,067$, $df = 2$, $p < 0,01$). Efekti aktera i partnera vezani uz strategiju zajedničke aktivnosti i interakcija zajednički objašnjavaju oko 35% zajedničke varijance zadovoljstva u žensko-ženskim prijateljstvima (pseudo $R^2 = 0,354$, $\chi^2 = 75,05$, $df = 2$, $p < 0,01$).

	Efekti aktera						Efekti partnera					
	Ž-Ž			M-M			Ž-Ž			M-M		
	b	SE	β	b	SE	β	b	SE	β	b	SE	β
Iskazivanje bliskosti	1,15**	0,19	0,46	1,05**	0,17	0,41	0,80**	0,19	0,32	-0,27	0,17	-0,11
Antagonizam	-0,62**	0,20	-0,22	-0,78**	0,18	-0,28	-0,08	0,20	-0,03	-0,08	0,18	-0,03
Zajedničke aktivnosti i interakcija	1,35**	0,16	0,51	1,38**	0,18	0,52	0,27+	0,16	0,10	-0,04	0,18	-0,07

Legenda: b = nestandardizirani regresijski koeficijenti; SE = standardna pogreška nestandardiziranih regresijskih koeficijenata; β = standardizirani regresijski koeficijenti; + $p < 0,10$, ** $p < 0,01$

RASPRAVA

Ovo istraživanje bavilo se strategijama održavanja istospolnih prijateljstava na prelasku u odraslu dob i njihovim odnosom sa zadovoljstvom prijateljskim odnosom. Na fenomenološkoj razini rezultati su u skladu s drugim istraživanjima koja pronalaze da žene u svojim prijateljstvima više rabe strategiju iskazivanja bliskosti nego muškarci (Oswald i sur., 2004). Općenito, žene su emocionalno ekspresivnije od muškaraca (Lippa, 2005), pa ne čudi što izvještavaju o većem iskazivanju bliskosti i u prijateljskim odnosima. Osim toga, žene u prosjeku imaju tendenciju više se samootkrivati, odnosno dijeliti svoja iskustva, razmišljanja i osjećaje nego muškarci (Dindia, 2001; iako je efekt pronađen u metaanalizi relativno malen, $d = 0,18$). Kada se tomu pridoda nalaz iste metaanalize prema kojem je vjerojatnije da će se i muškarci i žene prije samootkrivati ženama, očekivano je da će žene izvještavati o više iskazivanja bliskosti u prijateljstvima. Miller, Perlman i Brehm (2007) navode razloge zašto dolazi do ovakvih razlika, a da nemaju veze s nesposobnosti muškaraca da uspostave bliska i intimna prijateljstva. Jedan od razloga jest manja socijalna poželjnost pokazivanja bliskosti između muškaraca nego što je to između žena. Tradicionalne rodne uloge imaju veliku ulogu u poticanju muškaraca da budu više instrumentalni, a manje ekspre-

sivni. Kako bi zadržali tipične rodne uloge i kako bi se zaštitili od izrugivanja drugih, muškarci se češće emocionalno suzdržavaju i zato teže pokazuju emocije i bliskost (Bank i Hansford, 2000).

S druge strane, muškarci imaju veću tendenciju iskazivati negativne i antagonističke emocije, poput ljutnje i agresije, nego žene (Brody i Hall, 2002), što nalaz o većem pribjegavanju antagonističkim ponašanjima čini očekivanim. Muškarci će više rabiti antagonistička ponašanja u odnosima i o njima izvještavati, jer su oni direktniji i otvoreniji kada dođe do konflikta u odnosima, za razliku od žena, koje konflikte zataškavaju da bi očuvale sklad i dobro stanje u prijateljstvu (vidi Fehr, 1996).

Trenutačni konsenzus na tom području naglašava kako glavne razlike u prijateljstvima muškaraca i žena leže u prirodi njihove interakcije; žene naglašavaju emocionalno dijeljenje i interakciju, dok muškarci u prijateljstvima naglašavaju važnost zajedničkih aktivnosti za dobrobit prijateljstava (Fehr, 1996; Miller i sur., 2007; Winstead, Derlega i Rose, 1997). Kako je treća dimenzija strategija održavanja prijateljstava kombinacija čestica koje se tiču zajedničkih aktivnosti, u kojima češće sudjeluju i potiču ih muškarci, i interakcije, kojima se služe više žene, nismo očekivali značajne razlike između muškaraca i žena, što su dobiveni nalazi i potvrdili.

Glavni cilj rada bio je ispitati koliko strategije održavanja prijateljstva pojedinca (efekt aktera), a koliko strategije održavanja prijateljstva od strane prijatelja/ice (efekti partneri) pridonose općem zadovoljstvu prijateljstvom u žensko-ženskim i muško-muškim prijateljstvima. U skladu s očekivanjima, oni pojedinci – i muškarci i žene – koji izvještavaju o višem stupnju iskazivanja bliskosti i više strategija interakcije i zajedničkih aktivnosti izvještavaju i o većem zadovoljstvu prijateljskim odnosom, dok su više razine antagonizma povezane s nižim zadovoljstvom. Ovi efekti aktera u skladu su s drugim istraživanjima koja su pronašla kako su pozitivna ponašanja usmjerena na održavanje odnosa povezana s višim zadovoljstvom tim odnosom (Oswald i sur., 2004; McEwan i Guerrero, 2012).

Nalaz prema kojem su antagonistička ponašanja povezana s nižim zadovoljstvom općenito je u skladu s istraživanjima bliskih odnosa koja konzistentno pokazuju kako antagonistička i negativna komunikacija i ponašanja narušavaju bliske odnose (Caughlin i Huston, 2006). Međutim, treba naglasiti kako je dimenzija antagonističkih ponašanja kao strategija održavanja odnosa, kvalitativno upitna. Naime, prema definiciji strategije održavanja odnosa, trebale bi biti pozitivne i usmjerene na razvoj i boljitak nekoga bliskog odnosa. Originalne tipologije strategija – bilo razvijenih za ljubavne odnose, bilo preuzete za prijateljske odnose – tipično obrnuto

bojuju čestice koje se odnose na negativnu komunikaciju, a koje onda pridonose ukupnom rezultatu na pojedinim "pozitivnim" dimenzijama strategija. Međutim, u ovom istraživanju analiza čestica pokazala je kako su se sve takve "negativne" čestice spojile u jedan faktor, koji smo ipak odlučili zadržati kako bismo ispitali efekte ove vrste ponašanja na zadovoljstvo prijateljskim odnosom.

Naime, istraživanja provedena na bračnim odnosima jasno govore u prilog tomu da su pozitivna i negativna ponašanja / komunikacija dvije odvojene dimenzije sa specifičnim efektima za bliskost i zadovoljstvo odnosom te da ih nije opravdano tretirati kao jednu dimenziju (Huston i Vangelisti, 1991; Caughlin i Huston, 2006; Jelić, Kamenov i Huić, 2014). Osim toga, spomenuta istraživanja bračnih odnosa naglašavaju kako bliski odnos može biti zadovoljavajući unatoč visokoj razini antagonizma, ako istodobno postoji visoka razina pozitivnih ponašanja u odnosu. Slično pronalaze i Bushman i Holt-Lunstad (2009) istražujući tzv. ambivalentna prijateljstva, pokazujući da osobe ne raskidaju prijateljski odnos s visokom razinom negativnih ponašanja ako se prijatelj učestalo pozitivno ponaša. Ovi nalazi zapravo dovode u pitanje dosadašnju praksu tretiranja pozitivnih i antagonističkih ponašanja kao jedne dimenzije prijateljskog odnosa prilikom istraživanja strategija održavanja prijateljstava i pozivaju na rekonceptualizaciju pojedinih dimenzija strategija održavanja odnosa.

Glavni doprinos ovog istraživanja sastojao se u ispitivanju efekta partnera, odnosno u ispitivanju efekata koji strategije održavanja prijateljstva kojima pribjegava naš prijatelj pridonose našem zadovoljstvu prijateljskim odnosom. Tek rijetka dosadašnja istraživanja bavila su se ovim pitanjem, i to prije svega u kontekstu on-line prijateljstava na Facebooku (npr. McEwan, 2013) ili su provedena na mlađim adolescentima (npr. Chow i sur., 2013). Nalazi tih istraživanja govore o važnosti partner efekata u obliku strategija održavanja prijateljstava na zadovoljstvo odnosom. Nalazi ovog istraživanja unatoč tomu što je provedeno na realnim, a ne virtualnim, prijateljskim odnosima, u drugačijoj kulturi i na heterogenijem i starijem uzorku slični su rezultatima drugih istraživanja kada je riječ o ženskim istospolnim prijateljstvima. One žene koje imaju prijateljice što češće iskazuju bliskost te koje češće rabe strategiju interakcije i zajedničkih aktivnosti (marginalno značajno) ujedno su i zadovoljnije svojim prijateljskim odnosima. Međutim, nisu pronađeni značajni partner efekti za muška istospolna prijateljstva. S obzirom na to da upravo spomenuta strana istraživanja nisu odvajala prijateljske odnose po rodu te se razlikuju i operacionalizacije strategija održavanja prijateljstava, teško je uspoređivati dobivene nalaze s njima.

Prvo moguće objašnjenje neznačajnih efekata partnera kod muškaraca jest mogućnost da su strategije održavanja

prijateljskog odnosa jednostavno važnije za zadovoljstvo prijateljstvom ženama nego muškarcima. Međutim, ovo nije mogao biti razlog našim nalazima, s obzirom na to da nije bilo značajnih razlika između muškaraca i žena u povezanosti strategija i zadovoljstva odnosom na razini bivarijantnih korelacija. Međutim, još uvijek je teoretski moguće da se snaga efekata partnera razlikuje za žene i za muškarce. Ovakvo rezoniranje u skladu je s nalazima da su ženska prijateljstva više obojena otkrivanjem, dijeljenjem i emocionalnom ekspresijom, kao što su grljenje i pokazivanje emocija (Fehr, 1996), te da takva ponašanja žene i više očekuju od svojih prijateljica nego muškarci (Hall, 2011). A čini se i da žene više nego muškarci od svojih prijatelja očekuju ponašanja usmjerena na interakciju i zajedničko provođenje vremena (Hall, 2011). Na temelju ovih nalaza treba očekivati da će ponašanje partnera biti važnije ženama nego muškarcima (barem što se tiče iskazivanja bliskosti i zajedničkih aktivnosti i interakcije), pa je moguće, s obzirom na relativno malen broj prijateljskih dijada u ovom istraživanju, da je bilo dovoljno statističke snage da se pokažu efekti partnera u ženskim prijateljstvima, međutim da nije bilo dovoljno statističke snage da se značajnima pokažu efekti partnera u muškim prijateljstvima. Ovome u prilog ide i tek granični efekt partnera u slučaju dimenzije zajedničkih aktivnosti i interakcije u ženskim prijateljstvima.

Još jedno moguće objašnjenje jest da žene jednostavno od svojih prijateljica traže da se uključe u aktivna ponašanja usmjerena na iskazivanje bliskosti i zajedničke aktivnosti i interakciju, dok muškarci to rade u manjoj mjeri. Naime, pružanje socijalne podrške, i to poglavito emocionalne podrške, jedna je od glavnih funkcija nekoga prijateljskog odnosa (Blieszner i Adams, 1992). Metaanaliza koja je ispitala rodne razlike u traženju emocionalne socijalne podrške pronašla je konzistentan, relativno velik efekt u korist žena ($d = 0,41$; Tamres, Janicki i Helgeson, 2002). S obzirom na to da se čini kako ženama zaista u većoj mjeri nego muškarcima treba prijatelj koji je aktivno usmjeren na njih i njihov odnos, logično je da će efekti partnera na zadovoljstvo odnosom biti veći kod žena nego kod muškaraca.

Prije konačnih zaključaka o nepostojanju partnerskih efekata na zadovoljstvo muškim istospolnim prijateljstvom u budućim istraživanjima trebalo bi kontrolirati potencijalne moderatore koji smanjuju tendenciju iskazivanja bliskosti i pružanja podrške među dva muška prijatelja. Jedan takav moderator, a koji u ovom istraživanju nije bio kontroliran, jest homofobija, za koju je pokazano da smanjuje feminine načine iskazivanja bliskosti u muškim prijateljstvima te da je povezana s nižim razinama intimnosti među muškim prijateljima (Bank i Hansford, 2000).

U diskusiji toga koliko je ponašanje prijatelja važno za osobnu percepciju prijateljskog odnosa treba spomenuti kako je moguće da efekti partnera u nekom prijateljskom odnosu nisu toliko važni koliko je važna naša percepcija ponašanja prijatelja. Općenito, prema socio-kognitivnoj perspektivi, naši doživljaji i ponašanje bit će najvećim dijelom pod utjecajem toga kako percipiramo svijet oko sebe. Neke teorije bliskih odnosa, poput teorije jednakosti (Walster, Walster i Berscheid, 1978), ekstenzivno su pokazale kako je za naše zadovoljstvo odnosom važnije kako percipiramo ulaganje nekoga partnera u taj odnos nego koliko stvarno taj partner ulaže. Shodno tome, buduća istraživanja koja istražuju zadovoljstvo prijateljskim odnosom trebala bi uključiti i našu percepciju ponašanja prijatelja, čime bi se postotak objašnjene varijance zadovoljstva vjerojatno povećao u odnosu na tridesetak posto dobivenih u ovom istraživanju.

Unatoč univerzalnoj važnosti prijateljskih odnosa, pojedine strategije održavanja, njihova struktura i važnost za dobar prijateljski odnos vjerojatno su kulturno određene. Istraživanja provedena na bračnim / ljubavnim odnosima pokazuju kako se pojedinci u individualističkim kulturama češće uključuju u ponašanja koja održavaju odnos i da su takva ponašanja snažniji prediktori njihove predanosti i zadovoljstva odnosom nego kod kolektivističkih kultura, dok pripadnici kolektivističkih azijskih kultura teže izbjegavanju iskazivanja negativnih emocija kako bi izbjegli sukobe i sačuvali obraz partnera (Argyle, Henderson, Bond, Iizuka i Contarello, 1986; Yum i Canary, 2009). Istraživanja koja se bave strategijama održavanja prijateljskih odnosa u kulturama različitima od američke vrlo su rijetka. Postojeća, kao što je istraživanje Tama i Bonda (2002) u Kini te istraživanje provedeno u Meksiku (López Becerra, Reyes Lagunes i Rivera Aragón, 2010), potvrđuju važnost strategija održavanja prijateljstva koje se odnose na iskazivanje bliskosti, samootkrivanje i pružanje emocionalne podrške. Međutim, pronalaze i neke specifične strategije koje naglašavaju toleranciju različitosti i izbjegavanje sukoba.

Nažalost, ova istraživanja zauzela su individualni, a ne dijadni pristup prijateljskim odnosima, pa ih je teško izravno uspoređivati s našim nalazima. Međutim, upućuju na važnost pristupa koji uzima u obzir specifičnosti neke kulture. Buduća istraživanja važnosti partnerskih efekata u prijateljskim odnosima u Hrvatskoj trebala bi uzeti u obzir eventualne specifičnosti naše kulture, što prvotno zahtijeva eksploratorni pristup važnosti prijateljstva i toga što se smatra pod ponašanjima usmjerenima na održavanje prijateljskih odnosa u Hrvatskoj. Kao prvi korak može poslužiti u uvodu opisano istraživanje Bubaša i Bratka (2007) o interpersonalnim pravilima ko-

ja su važna da prijateljski odnos opstaje i unapređuje se. U više njihovih dimenzija provlače se pravila povezana s izbjegavanjem sukoba i antagonističkih ponašanja te s prihvaćanjem i tolerancijom prijatelja, što je, čini se, zajednički nazivnik strategijama održavanja odnosa (i bračnih i prijateljskih), koja kao posebne dimenzije strategija primjećujemo u kolektivističkim, no ne i u individualističkim kulturama, poput američke. Moguće je da su za hrvatska prijateljstva važna neka druga, kulturno specifična, strateška ponašanja prijatelja koja ovo istraživanje nije uspjelo zahvatiti, a koja bi pokazala značajne partner efekte. Povezani s individualističkom i kolektivističkom kulturnom orijentacijom jesu i nezavisni (češći u individualističkim) i međuzavisni (češći u kolektivističkim) pojam o sebi. Neka istraživanja pokazuju kako je međuzavisni pojam o sebi, posebno ako se temelji na prijateljskim odnosima s drugim ljudima, povezan s više ponašanja usmjerenih na boljitak prijateljstava (Mattingly, Oswald i Clark, 2011), pa bi buduća istraživanja trebala kontrolirati ovaj izvor individualnih razlika.

Na kraju treba spomenuti nekoliko ograničenja koja smanjuju mogućnost interpretacije i generalizacije rezultata. Jedno je od njih oslanjanje na samoiskaz sudionika, što sa sobom donosi probleme vezane uz nepouzdanost i motivirano iskrivljavanje slike o sebi – u ovom slučaju i od pojedinaca i od njihovih prijatelja. Drugo, riječ je o korelacijskom istraživanju koje onemogućuje čvrste zaključke o smjeru djelovanja strategija održavanja prijateljstva. U radu je pretpostavljeno da upotreba više strategija vodi k većem zadovoljstvu prijateljstvu, no također je moguće (i vjerojatno točno) da veće zadovoljstvo prijateljstvom motivira na upotrebu više strategija kako bi se to zadovoljstvo održalo. To može biti posebno točno ako se radi o izrazito bliskim i najboljim prijateljstvima, kao što je to bilo u našem uzorku. Osim toga, nešto više od polovice naših sudionika paralelno je i u zadovoljavajućoj ljubavnoj vezi, što dalje pokazuje da su naši sudionici vjerojatno visoko kompetentni za održavanje kvalitetnih bliskih odnosa. Buduća istraživanja trebala bi se usmjeriti i na one pojedince i njihove prijatelje koji imaju manji kapacitet za uspostavljanje i održavanje visoko kvalitetnih bliskih odnosa. Prijateljstvo je dinamičan proces na koji utječu i okolinski kontekstualni faktori, a ta dinamika utječe na kvalitetu prijateljstva, ali i na subjektivne procjene, ovisno o točki mjerenja. Zbog nemogućnosti istraživanja uzroka i posljedica promjena u dinamici u jednoj točki, za takva istraživanja najbolja su longitudinalna istraživanja kojima bi se pratio razvoj prijateljstva.

I uzorak u ovom istraživanju bio je ograničen na mlade na prelasku u odraslu dob, uglavnom više obrazovane ili u postupku stjecanja fakultetske diplome. Moguće je da bi efek-

ti aktera i partnera na zadovoljstvo prijateljskim odnosom kod starijih osoba bili drugačiji. Nadalje, u istraživanju nije kontroliran utjecaj maskuliniteta i feminiteta, nego se interpretacija oslanja samo na rod sudionika. Naime, čini se da se većina rodni razlika u intimnim odnosima može puno bolje objasniti rodnim ulogama nego samo na temelju toga je li riječ o muškarcu ili o ženi (vidi Kamenov, Huić i Jugović, 2014 za pregled).

Ipak, ovo istraživanje pružilo je vrijedne spoznaje o strategijama održavanja istospolnih prijateljstava i njihovu doprinosu zadovoljstvu prijateljskim odnosom na hrvatskom uzorku. Njime su se prvi put u kulturi različitoj od američke ispitali efekti akterovih i partnerovih strategija održavanja odnosa na zadovoljstvo posebno u muško-muškim i posebno u žensko-ženskim prijateljskim odnosima. Za potrebe istraživanja preveden je instrument kojim se ispituju strategije održavanja prijateljstava, koji unatoč tomu što otvara pitanja o mogućim strategijama specifičnim za hrvatsku kulturu, ipak pruža važne spoznaje o barem dijelu strateških prijateljskih ponašanja te znači dobar početak istraživanja održavanja prijateljskih odnosa na koja se zaboravlja kada se istraživanjima usmjerava samo na bračne ili ljubavne odnose. Unatoč tome što je provedeno u kulturi različitoj od one u kojoj je operacionalizacija strategija prvotno razvijena, na heterogenijem uzorku od uobičajenih studentskih uzoraka te na realnim, a ne virtualnim, prijateljskim odnosima, ovo istraživanje uglavnom je u skladu s nalazima stranih istraživanja te time dalje potvrđuje važnost strateških ponašanja za održavanje i zadovoljstvo odnosom. Istraživanje je pružilo i važne smjernice za buduća istraživanja kvalitete i zadovoljstva prijateljskim odnosima, koja su posebno važna s obzirom na to da su kvalitetni bliski, a time i prijateljski, odnosi povezani s boljim zdravstvenim ishodima, boljim mentalnim zdravljem, višom kvalitetom života i višom otpornosti na stres (vidi Cohen, 2004; Uchino, 2006 za pregled).

LITERATURA

- Argyle, M., Henderson, M., Bond, M., Iizuka, Y. i Contarello, A. (1986). Cross-cultural variations in relationship rules. *International Journal of Psychology*, 21(1-4), 287-315. doi:10.1080/00207598608247591
- Bank, B. J. i Hansford, S. L. (2000). Gender and friendship: Why are men's best same-sex friendships less intimate and supportive? *Personal Relationships*, 7(1), 63-78. doi:10.1111/j.1475-6811.2000.tb00004.x
- Blieszner, R. i Adams, R. G. (1992). *Adult friendship* (Vol. 3). Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Brody, L. R. i Hall, J. A. (2002). Gender, emotion and expression. U M. Lewis i J. M. Haviland-Jones (Ur.), *Handbook of emotions* (str. 395-408). New York: Guilford Press.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 25 (2016), BR. 1,
STR. 63-83

HUIĆ, A., SMOLČIĆ, I.:
STRATEGIJE...

Bubaš, G. i Bratko, D. (2007). Faktorska struktura pravila u prijateljskim vezama i njihova povezanost s osobinama ličnosti. *Društvena istraživanja*, 16(6), 1175–1199. Dostupno na http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanakiid_clanak_jezik=30111

Bushman, B. B. i Holt-Lunstad, J. (2009). Understanding social relationship maintenance among friends: Why we don't end those frustrating friendships. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28(6), 749–778. doi:10.1521/jscp.2009.28.6.749

Caldwell, M. A. i Peplau, L. A. (1982). Sex differences in same-sex friendship. *Sex Roles*, 8(7), 721–732. doi:10.1007/BF00287568

Canary, D. J. i Stafford, L. (1992). Relational maintenance strategies and equity in marriage. *Communication Monographs*, 59(3), 243–267. doi:10.1080/03637759209376268

Canary, D. J., Stafford, L., Hause, K. S. i Wallace, L. A. (1993). An inductive analysis of relational maintenance strategies: Comparison among lovers, relatives, friends, and others. *Communication Research Reports*, 10(1), 5–14. doi:10.1080/08824099309359913

Caughlin, J. P. i Huston, T. L. (2006). The affective structure of marriage. U A. L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge handbook of personal relationships* (str. 131–156). Cambridge University Press. doi:10.1017/cbo9780511606632.009

Chow, C. M., Ruhl, H. i Buhrmester, D. (2013). The mediating role of interpersonal competence between adolescents' empathy and friendship quality: A dyadic approach. *Journal of Adolescence*, 36(1), 191–200. doi:10.1016/j.adolescence.2012.10.004

Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 59(8), 676–684. doi:10.1037/0003-066X.59.8.676

Cook, W. L. i Kenny, D. A. (2005). The actor–partner interdependence model: A model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, 29(2), 101–109. doi:10.1080/01650250444000405

Dainton, M., Stafford, L. i Canary, D. J. (1994). Maintenance strategies and physical affection as predictors of love, liking, and satisfaction in marriage. *Communication Reports*, 7(2), 88–98. doi:10.1080/08934219409367591

Demir, M., Özdemir, M. i Marum, K. P. (2011). Perceived autonomy support, friendship maintenance, and happiness. *The Journal of Psychology*, 145(6), 537–571. doi:10.1080/00223980.2011.607866

Dindia, K. (2001). Self-disclosure research: Knowledge through meta-analysis. U M. Allen, R. W. Preiss, B. M. Gayle i N. Burrell (Ur.), *Interpersonal communication research: Advances through meta-analysis* (str. 169–185). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Elkins, L. E. i Peterson, C. (1993). Gender differences in best friendships. *Sex Roles*, 29(7–8), 497–508. doi:10.1007/BF00289323

Fehr, B. (1996). *Friendship processes*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc. doi:10.4135/9781483327440

Hall, J. A. (2011). Sex differences in friendship expectations: A meta-analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(6), 723–747. doi:10.1177/0265407510386192

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 25 (2016), BR. 1,
STR. 63-83

HUIĆ, A., SMOLČIĆ, I.:
STRATEGIJE...

Huston, T. L. i Vangelisti, A. L. (1991). Socioemotional behavior and satisfaction in marital relationships: A longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(5), 721–733. doi:10.1037/0022-3514.61.5.721

Jelić, M., Kamenov, Ž. i Huić, A. (2014). Perceived spouse's affectionate and antagonistic behaviours and marital satisfaction. *Društvena istraživanja*, 23(1), 87–107. doi:10.5559/di.23.1.05

Johnson, A. J. (2001). Examining the maintenance of friendships: Are there differences between geographically close and long-distance friends? *Communication Quarterly*, 49(4), 424–435. doi:10.1080/01463370109385639

Kamenov, Ž., Huić, A. i Jugović, I. (2014). Partnerski odnosi u kontekstu roda i rodnih uloga. U A. Brajša-Žganec, J. Lopžić i Z. Penezić, *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 239–274). Jastrebarsko: Naklada Slap i Hrvatsko psihološko društvo.

Kelley, H. H. i Thibaut, J. W. (1978). *Interpersonal relations: A theory of interdependence*. New York: Wiley.

Kenny, D. A., Kashy, D. A. i Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. New York: Guilford Press.

Kenny, D. A. i Ledermann, T. (2010). Detecting, measuring, and testing dyadic patterns in the actor–partner interdependence model. *Journal of Family Psychology*, 24(3), 359–366. doi:10.1037/a0019651

Lippa, R. A. (2005). *Gender, nature, and nurture*. New York: Psychology Press.

López Becerra, C., Reyes Lagunes, I. i Rivera Aragón, S. (2010). *Strategies of friendship maintenance*. Dostupno na http://campus.ajusco.upn.mx:8080/upn/bitstream/handle/11195/166/capitulo34_Lopez-Becerra.pdf?sequence=1

Mattingly, B. A., Oswald, D. L. i Clark, E. M. (2011). An examination of relational-interdependent self-construal, communal strength, and pro-relationship behaviors in friendships. *Personality and Individual Differences*, 50(8), 1243–1248. doi:10.1016/j.paid.2011.02.018

McEwan, B. (2013). Sharing, caring, and surveilling: An actor–partner interdependence model examination of Facebook relational maintenance strategies. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(12), 863–869. doi:10.1089/cyber.2012.0717

McEwan, B. i Guerrero, L. K. (2012). Maintenance behavior and relationship quality as predictors of perceived availability of resources in newly formed college friendship networks. *Communication Studies*, 63(4), 421–440. doi:10.1080/10510974.2011.639433

McEwan, B., Fletcher, J., Eden, J. i Sumner, E. (2014). Development and validation of a Facebook relational maintenance measure. *Communication Methods and Measures*, 8(4), 244–263. doi:10.1080/19312458.2014.967844

Miller, R. S., Perlman, D. i Brehm, S. S. (2007). *Intimate relationships*. Boston: McGraw Hill Higher Education.

Ogolsky, B. G. i Bowers, J. R. (2013). A meta-analytic review of relationship maintenance and its correlates. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30(3), 343–367. doi:10.1177/0265407512463338

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 25 (2016), BR. 1,
STR. 63-83

HUIĆ, A., SMOLČIĆ, I.:
STRATEGIJE...

Oswald, D. L. i Clark, E. M. (2006). How do friendship maintenance behaviors and problem-solving styles function at the individual and dyadic levels? *Personal Relationships*, 13(3), 333–348. doi:10.1111/j.1475-6811.2006.00121.x

Oswald, D. L., Clark, E. M. i Kelly, C. M. (2004). Friendship maintenance: An analysis of individual and dyad behaviours. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23(3), 413–441. doi:10.1521/jscp.23.3.413.35460

Rusbult, C. E., Martz, J. M. i Agnew, C. R. (1998). The investment model scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5(4), 357–391. doi:10.1111/j.1475-6811.1998.tb00177.x

Tam, B. K. i Bond, M. H. (2002). Interpersonal behaviors and friendship in a Chinese culture. *Asian Journal of Social Psychology*, 5(1), 63–74. doi:10.1111/1467-839X.00094

Tamres, L. K., Janicki, D. i Helgeson, V. S. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review and an examination of relative coping. *Personality and Social Psychology Review*, 6(1), 2–30. doi:10.1207/S15327957PSPR0601_1

Uchino, B. N. (2006). Social support and health: A review of physiological processes potentially underlying links to disease outcomes. *Journal of Behavioral Medicine*, 29(4), 377–387. doi:10.1007/s10865-006-9056-5

Walster, E. H., Walster, G. W. i Berscheid, E. (1978). *Equity: Theory and research*. Boston, MA: Allyn i Bacon.

Winstead, B. A., Derlega, V. J. i Rose, S. (1997). *Gender and close relationships*. Sage Publications, Inc.

Yum, Y. i Canary, D. J. (2009). Cultural differences in equity theory prediction of relational maintenance strategies. *Human Communication Research*, 35(3), 384–406. doi:10.1111/j.1468-2958.2009.01356.x

Friendship Maintenance Strategies and Satisfaction in Same-Sex Friendships – Actor-Partner Effects

Aleksandra HUIĆ
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb

Ivana SMOLČIĆ
Croatian Employment Service, Regional Office Slavonski Brod,
Slavonski Brod

The aim of this study was to examine the role friendship maintenance strategies play in satisfaction with same-sex friendships, with a particular interest in actor and partner effects of friendship maintenance strategies and whether these differ in male and female same-sex friendships. The study involved 196 pairs of friends 19-30 years old, both male/male and female/female pairs. The results revealed

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 25 (2016), BR. 1,
STR. 63-83

HUIĆ, A., SMOLČIĆ, I.:
STRATEGIJE...

significant actor effects for all three dimensions of friendship maintenance strategies, such that both men and women who show more affection, show less antagonism and interact with friends more, are more satisfied with their friendships. No partner effects were significant for male same-sex friendships. In female same-sex friendships we found a significant partner effect for expressing affection – women with more affectionate female friends are more satisfied with their friendships. The results are discussed in the context of gender and cultural differences in friendship maintenance strategies.

Keywords: friendship maintenance strategies, friendship satisfaction, same-sex friendships, actor-partner interdependence model, emerging adulthood